

SOUBORNÝ KATALOG UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

Dana Lošťáková – Ivo Hučín

Tématem příspěvku je postup prací při vytváření souborného katalogu fakultních knihoven UP a zkušenosti, které byly během uplynulého roku získány.

Až do konce loňského roku jsme vytvářeli 7 lokálních katalogů v našich sedmi fakultních knihovnách. Pro většinu fakultních knihoven byla totiž zakoupena singl verze systému TINLIB a knihovníci si vytvářeli lokální katalogy v knihovnách jednotlivých fakult. Ale již před započítím automatizace v knihovnách jsme dospěli k názoru, že z hlediska postavení našich knihoven, které organizačně spadají pod Informační centrum Univerzity Palackého, je nejméně výhodnější, mít souborný katalog jako jediný katalog pro celou univerzitu. Jeho největší výhodou je pro nás jeho spolehlivost, protože všechny údaje v něm obsažené jsou aktuální. Umožňuje také rychlejší a spolehlivější akvizici pro všechny knihovny na univerzitě. Jeho velkou předností je také snadná dostupnost katalogu pro čtenáře univerzity, kteří mají počítač připojen k síti, nebo kteří prohlížejí katalog na počítači v kterékoli knihovně UP. Tito čtenáři z katalogu okamžitě zjistí, které knihy z těch, které univerzita vlastní, jsou v katalogu obsaženy, a v které knihovně leží. Dnes už souborný katalog univerzity máme. Teď se sice chlubíme, že katalog už máme, ale je to vlastně jen jeho základ. Jak jinak nazvat katalog, který sice obsahuje 30 000 záznamů, když ve fondu našich knihoven je asi 800 tisíc knih? Těch 30 tisíc knih, které jsou v katalogu zapsány, je jen malá část fondu UP. Katalog jsme složili z dat obsažených v sedmi lokálních katalogích všech našich knihoven. Jednotlivé lokální katalogy jsou od počátku budovány jako součást souborného katalogu. Činnost katalogizátorů je maximálně koordinovaná. Přesto sestavení bylo velmi pracné, protože i když jsme se snažili někde najít návod, jak správně postupovat při tvorbě souborného katalogu, vlastně se nám nepodařilo vhodný návod objevit. Zúčastnili jsme se i řady seminářů na toto téma.

V souvislosti s tím, mě zaujal příspěvek ing Svobody z NK, který přednesl na semináři Automatizace knihovnických procesů v Ústí nad Labem, který se uskutečnil v letošním roce. V jedné jeho části říká: „Shrneme-li předchozí,

je vidět, že byl nalezen funkční model spolupráce, jsou k dispozici pravidla a fungující systém, včetně sítě, propojující instituce. Co tedy schází, aby mohla zahájit sdílená katalogizace v sítích a aby mohl souborný katalog začít pracovat? Jsou to především data, několik technických detailů a pravidla pro účast v tomto bohuľibém díle.“

Uvědomila jsem si, že už na začátku tohoto roku nám vlastně scházelo jen jediné: a to těch pár technických detailů. Měli jsme nainstalovaný fungující unixový systém TINLIB, který byl zakoupen jako upgrade na fungující singl DOSovou verzi TINLIBu s moduly Katalog, OPAC, Akvizice, Správa seriálů a Výpůjčka. Měli jsme i síť spojující naše knihovny. Mohli jsme použít vytvořená data v sedmi lokálních katalozích jednotlivých knihoven. Měli jsme vypracovaná pravidla účasti našich knihoven. Vzhledem k tomu, že všechny fakultní knihovny patří pod jedno Informační centrum, máme také zajištěno, že všechny knihovny katalogizují jednotně podle pokynů systémové knihovnice. Měli jsme tedy takřka ideální podmínky. Nikde jsme však ani přesto nebyli schopni zjistit přesná pravidla tvorby souborného katalogu. Vyřešení těch pár technických detailů nám při tvorbě našeho (podle celostátních měřítek) minikatalogu, trvalo asi půl roku.

V té době jsme měli již nachystanou řadu počítačových programů, které slouží pro kontrolu stejných autorit, pro odstranění nežádoucích dat a pro kontrolu správnosti a duplikace přidělených přírůstkových čísel. Bibliografické záznamy, které byly vytvořeny v lokálních katalozích jednotlivých fakult, byly vyexportovány. Provedli jsme jejich kontrolu, popř. úpravu pomocí programů k tomu vytvořených, a data jsme naimportovali do unixového TINLIBu. Při sehrávání dat do katalogu provádí náš systém kontrolu duplicity názvu. Pokud objeví dva stejné názvy, sehraje je do stejného záznamu a zdvojí pole, která se od sebe odlišují. Zůstane tedy první záznam rozšířený o údaje z dalších knihoven.

Ale i po prověření vyexportovaných dat jsme viděli, jak velkou řadu duplicit náš katalog má. Je těžké vytvořit program, který pozná všechny duplicity. Jak napsat program, který určí, která z knihoven stejný titul zkatalogizovala správně? Přesto, že máme přesně určená pravidla pro katalogizaci na naší univerzitě, přesto, že všichni knihovníci prošli stejným školením, i tak se stávalo, že jeden titul se objevil v katalogu i pětkrát. Stačí vynechat mezeru, udělat odklep, zapomenout tečku a objeví se nový titul. Nakonec i názory na zkatalogizování stejné knihy se mohou různit. A takové odlišnosti je už třeba vychytávat jen manuálně bez pomoci počítačových programů. Objevené rozdíly jsme vypsali, v lokálních katalozích je knihovníci opravili a sehráli jsme znovu data do souborného katalogu. Souborný katalog tedy vznikne a existuje nějakou dobu jako pracovní model. To znamená, že data k němu nejsou neustále přidávána. Katalog vzniká vždy celý znovu.

Tento postup byl zvolen z následujících důvodů:

- 1) Nebylo dokončeno propojení sítě optickými kabely. Rychlost stávajících linek byla vhodná pro vyhledávání a nikoliv pro katalogizaci.
- 2) Je nutné, aby data byla opravena v lokálních katalozích. Knihovníci si tak více uvědomí, že jejich data jsou součástí souborného katalogu a postupně se stane prestižní záležitostí jednotlivých knihoven dodávat perfektní záznamy.
- 3) Další přihrávání záznamů do souborného katalogu je velmi komplikované a vyžaduje neustálou kontrolu všemi katalogizátory a systémovou knihovnicí. Funkce systémového knihovníka na UP spočívá ve metodickém a organizačním vedení a ne v neustálém editování dat.

Poprvé jsme tímto způsobem katalog sestavili v prosinci roku 1993 a využívali jsme ho pro školení knihovníků. Souborný katalog jsme sestavovali v pravidelných intervalech. Přesto nemůžeme říci, že náš katalog je už bez chyb nebo problémů.

Knihovny zatím pokračovaly v práci ve svých lokálních katalozích. Až budou pracoviště knihoven připojena pomocí optiky k novému počítači, na kterém se naposledy sestaví souborný katalog, bude probíhat katalogizace přímo do souborného katalogu. A od toho okamžiku bude katalog přístupný v síti Internet. Některé knihovny přemýšlejí nad tím, že by bylo dobré, kdyby měla každá fakulta dále svůj lokální katalog, který by si udržovali knihovníci podle souborného katalogu sami. To však ještě považujeme za nedořešený problém.

Teď, když už máme katalog složený, objevujeme při práci s ním nové přednosti i problémy s ním spojené. Velkou výhodou pro knihovníky je hlavně to, že nemusejí provádět úplnou katalogizaci všech knih. Pokud už je kniha zkatalogizovaná, stačí, aby do ní knihovníci z jiné fakulty doplnili jen svá přírůstková čísla a vyplnili pole, která se týkají jejich fakulty.

Velké množství záznamů je také možno využít pro zrychlení akvizice.

Další věc, která sice neusnadňuje práci knihovníkům, ale myslím, že je výhodou pro čtenáře, je předmětové zatřídění určitého titulu, který se vyskytuje na několika fakultách. Na naší univerzitě je totiž sedm fakult, které vlastní velmi rozdílný fond. Některé fakulty jsou silně specializované, např. PF, LF nebo TF. Jiné mají fondy, které zasahují do celé řady oborů, např. PdF, FF, PřF. Každá knihovna doplní do knihy předmětová hesla podle svého zaměření. Čtenáři pak mohou objevit „svůj“ titul z různých hledisek.

S knihovním systémem TINLIB už pracujeme dva roky, práce se poněkud zdržovala nedostatkem počítačů, protože ve většině knihoven byla zakoupena jen single verze systému. S instalací unixového systému a s připojením většího počtu počítačů se práce sice urychlí, ale přesto zvyšování počtu záznamů

pomocí vlastních sil nebude rychlé tak, jak bychom potřebovali. A to je také problém, který se zřetelně projevuje u souborného katalogu. Čtenář v něm sice objeví všechny přírůstky za poslední tři roky, ale knihy, které jsou ve fondu knihoven před rokem 1993, nejsou v počítačovém systému ve většině knihoven dosud z katalogizovány. U oborů, jako je lékařství by to nebyl takový problém, protože lékaři převážně hledají poslední novinky. Totéž však nemůžeme říci u knih, např. z Filozofické fakulty.

Zvážili jsme řadu dalších kroků, které by mohly vést k rychlejšímu cíli, to je k rychlé rekatalogizaci našich fondů.

Sledujeme se zájmem aktivitu, které vyvíjí Národní knihovna v oblasti rekatalogizace. S její pomocí byl vypracován speciální program, který ušetří manuální lidskou práci tím, že umožní po naskenování a automatickém přečtení katalogizačních lístků text záznamů jednoduše přenést do správných polí. Toto naskenování by bylo možné provést i do TINLIBu, ale museli jsme tento postup zavrhnout z několika důvodů:

- a) Katalogizační lístky nejsou obsahově tak kvalitní, abychom je mohli použít pro přenesení do TINLIBu.
- b) Při skenování a následném převodu není možno kontrolovat nové pořizované autority s autoritami uloženými v systému. Tímto způsobem bychom velmi znehodnotili záznamy v souborném katalogu. Kontrola autorit je pro vytvoření jednotné báze velmi důležitá.
- c) Pokud bychom jen manuálně přenesli obsah katalogizačních lístků do odpovídajících polí, mohli bychom z našich záznamů zjistit jen hrubou informaci o tom, že kniha existovala, pokud bychom jí nedali přírůstkové číslo, nemohli bychom ji půjčovat.

Podobný způsob práce jsme již vyzkoušeli, i když trochu jinak. Vyškolili jsme pracovnice Centra výpočetní techniky, které nám pořizují data přímo z katalogizačních lístků. Pokud chceme, aby práce nebyla příliš chybová, nemohou jen opisovat data z lístků, musejí je přizpůsobovat novým katalogizačním pravidlům a to by se muselo dělat i při mechanickém přenášení dat po naskenování. Pomocí těchto vyškolených pracovnic jsme zkoušeli dva přístupy k retrokonverzi dat:

- 1) Na Lékařské fakultě byla provedena retrokonverze od roku 1983 do roku 1993.
- 2) Na Filozofické fakultě probíhá retrokatalogizace živého fondu obsaženého ve velké studovně.

Zatím jsme práci těchto operátorek přesně nehodnotili, možná za rok budeme mít větší zkušenosti.

Naše univerzita vlastní bázi dat Kongresové knihovny, jejíž záznamy je také možno využít pro retrokonverzi. Vyhledáme v databázi záznamy knih,

které vlastní naše knihovny, vyexportujeme je a naimportujeme do TINLIBu. Tuto službu mohou ovšem využívat jen knihovny, které mají větší množství anglo-amerických knih, což je např. Lékařská fakulta.